

5 באפריל 2020
י"א בניסן תש"פ

מר משה כחלון
שר האוצר

לכבוד
מר בנימין נתניהו
ראש הממשלה

שלום רב,

הנדון: חבילת הצעדים לשמירה על יציבות המשק בצל המשבר – היעדר התייחסות להיבט מגדרי

הרינו לפנות אליכם על רקע פרסום חבילת הצעדים לשמירה על יציבות המשק בצל משבר הקורונה, על מנת להתריע על היעדר התייחסות לסוגיות הנוגעות להגנה על נשים ושוויון מגדרי, כדלקמן:

1. משבר הקורונה הבריאותי-כלכלי מציב בפנינו אתגרים רבים וחמורים. דווקא בתקופה כה רגישה, הגנה על נשים, אשר נפגעות בדרכים ייחודיות כתוצאה מן המשבר, היא קריטית. מובן מאליו, שמדינת ישראל זקוקה למחצית מן האוכלוסייה שלה כדי להתמודד עם המשבר, ועל כן נדרשת הטמעה של חשיבה מגדרית בתוך כל סל פתרונות כאבן יסוד בדרך להבטיח כי היא תיחלץ ממנו, חזקה וחסונה יותר.
2. תכנית הסיוע הכלכלי שפרסם בשבוע שעבר משרד האוצר הכוללת צעדים להתמודדות המשק עם המשבר למשך החודשיים הקרובים, נעדרת באופן גורף התייחסות לצרכי מחצית מאוכלוסיית ישראל.
3. המציאות היומיומית של נשים בישראל מלמדת כי הן נמצאות בתת ייצוג חמור במוקדי קבלת ההחלטות, ניצבות בפני חסמים לשוויון במשפחה ובעבודה, וחשופות לאפליה, להדרה ולאלמיות במרחב הציבורי ובזה הפרטי. עתות משבר, הן בריאותי, הן כלכלי, משקפות בצורה מובהקת את אי השוויון המגדרי שכבר קיים בחברה ואף עלולות להעצים אותו. כך למשל קרה בהתפרצות האבולה במערב אפריקה לפני מספר שנים,¹ וכן לאחר המשבר הכלכלי העולמי של שנת 2008, אשר השפיע באופן לא פרופורציונלי על נשים במדינות רבות, לרבות באירופה. המחקר מלמד כי באופן כללי, בשל העובדה שגברים נהנים מלכתחילה מביטחון כלכלי רב יותר מאשר נשים, בשל מעמדם ושכרם הגבוהים יותר בשוק העבודה כמו גם ההון שבו הם מחזיקים, הם שורדים בצורה מיטיבה יותר משברים.²
4. על רקע זה, נבקש להאיר כמה מנקודות העיוורון המגדרי של תכנית הסיוע ואת ההיבטים המגדריים המסתמנים של המשבר שיש להידרש אליהם כבר עתה. על הממשלה לאמץ וליישם את כלי התקצוב המגדרי, לבחון את התקציבים (והקיצוצים) הנוגעים למשבר ולתכנית במשקפיים מגדריים, ולהשתמש בכלים תקציביים על מנת לצמצם פגיעה ואי שוויון מגדרי לצד קידום פרויקטים לשוויון מגדרי.
5. **כללי:**

5.1. **פילוח מגדרי של נתונים:** לא קיים מידע מקיף ומספק מטעם המדינה אודות ההשפעות הייחודיות של המשבר על נשים בישראל.

← כל צעד וצעד בתכנית חייב להתבסס על פילוח מגדרי של נתונים וניתוח שלהם.

5.2. **ייצוג והתייעצות:** נשים, שמהוות כאמור כמחצית מן המדינה, נעדרות באופן בולט מן הדרגים הבכירים שאמונים על קבלת ההחלטות הנוגעות לניהול המשבר ולהתמודדות עמו.

← יש להבטיח באופן יזום ייצוג הולם לנשים בכלל הפעולות של הממשלה, הכנסת והגופים הציבוריים בעת הזו, לרבות באמצעות הגברת ההתייעצויות עם ארגוני הנשים וארגוני עובדים המייצגים סקטורים "נשיים".

¹ ר' למשל Sara E. Davies & Belinda Bennett, 'A Gendered Human Rights Analysis of Ebola and Zika: Locating Gender in Global Health Emergencies', *International Affairs* 92(5) 2016, 1041-1060, <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12704>; Julia Smith, 'Overcoming the 'Tyranny of the Urgent': Integrating Gender Into Disease Outbreak Preparedness and Response', *Gender & Development*, 27(2) 2019, 355-369, DOI: [10.1080/13552074.2019.1615288](https://doi.org/10.1080/13552074.2019.1615288)
² WGDW, 'Thematic Report on Discrimination Against Women in Economic and Social Life, With A Focus on Economic Crisis', A/HRC/26/39, 2014 (להלן: "דו"ח קבוצת העבודה"). ר' פסקאות 28-29 וההפניות שם.

6. **צעדים הנוגעים להרחבת רשת הביטחון הסוציאלי והקלות למשקי הבית:**

6.1. בראשית הדברים יודגש כי מומחים בינלאומיים כבר עמדו על החשיבות המכרעת של רשת ביטחון סוציאלי בריכוך השפעות של משבר כלכלי, בפרט ביחס לנשים.³

6.2. **מספר המובטלות ושיעור דמי האבטלה:** בשוק עבודה שבו על פי רוב, נשים, במיוחד אימהות, עדיין נתפסות כמי שעבודתן מחוץ לבית פחות חשובה ועל כן הן מרוויחות כשלושים אחוז פחות שכר, עובדות יותר במשרות חלקיות ואינן מיוצגות באופן שווה בדרגים בכירים,⁴ נשים הן הראשונות לאבד את מקום העבודה שלהן ולהיפגע. אכן נתוני המוסד לביטוח הלאומי שפורסמו מהווים תמרור אזהרה חמור שאינו זוכה לתשומת לב – בקרב המובטלים החדשים כתוצאה מן המשבר יש רב מוחץ של נשים: 58% נשים לעומת 42% של גברים.⁵ נתונים מן העולם על השפעת המשבר הכלכלי של שנת 2008 מראים כי במדינות בעלות הכנסה לאומית גולמית גבוהה ובנינונית הפער המגדרי בשיעורי אבטלה העמיק לאחר המשבר,⁶ וישנן מדינות שגם עשור לאחריו, שיעורי אבטלה של נשים צעירות ומשכילות לא התאוששו.⁷

← על המדינה להבטיח מעקב זהיר אחר הפער המגדרי שנוצר באבטלה, לרבות באמצעות פיקוח הדוק יותר על אפליה מצד מעסיקים כלפי נשים במשבר, ולהבטיח שההישג הכביר של ישראל בה שיעור התעסוקה של נשים גבוה ביחס למדינות ה-OECD⁸ לא ייפגע בשל המשבר.

← בנוסף, כיוון ששיעור דמי האבטלה פחות משיעור ההכנסה, ובהינתן שקיימים פערי שכר, נשים צפויות להיפגע פעמיים. לא זו בלבד שרבות מהן נכנסות למשבר במצב כלכלי חלש יותר, הוא צפוי להחמיר עוד יותר את מצבן. על כן, יש להבטיח פיצוי בגובה 100% מהשכר.

← עם החזרה לעבודה, הכשרות מקצועיות בסיוע המדינה שצפויות להיפתח, חייבות לכלול תכניות ייעודיות לנשים בדגש על נשים מאוכלוסיות מוחלשות (כגון נשים מבוגרות ונשים מהמגזר הערבי והחרדי), ולהבטיח רכישת מיומנויות באופן שאינו ממוגדר, כלומר לאפשר לנשים לרכוש מיומנויות למקצועות טכנולוגיים ולגברים – מיומנויות למקצועות טיפול.

6.3. **נטל מוגבר של עבודות הטיפול ללא שכר:** נשים, אשר במרבית משקי הבית בישראל, עדיין נתפסות כאחראיות העיקריות לעבודות הטיפול בבית ובמשפחה, נושאות בנטל גדול יותר עם סגירת מוסדות חינוך וטיפול, ומוצאות את עצמן מטופלות 24/7 בילדים, בהורים מבוגרים ובנתמכים אחרים. אמנם, מדובר בזמן חירום בריאותי, אך המשמעות אינה רק במישור המשפחתי והמיידני, היא נושאת השלכות מגדריות כלכליות לעתיד: לא זו בלבד שהמשפחה מפסידה הכנסה של אחד מבני הזוג כדי לשאת באחריות לעבודת טיפול ללא שכר בבית, קיים חשש שלאורך זמן, הדבר יפגע בסיכוייהן של נשים לחזור או להשתלב מחדש בשוק העבודה שלאחר המשבר. הדבר חמור עוד יותר בקרב משפחות חד-הוריות (כשמינית מן המשפחות בארץ), שבראש 86% מהן עומדת אישה.⁹

← אמנם כבי ראש המשלה הודיע ביום 1.4.2020 על מתן מענק חד-פעמי לחג הפסח שיגדיל את קצבאות הילדים, ואולם ראוי שעל רקע המצב, יוגדלו קצבאות הילדים באופן עקרוני ומוסדר לפרק זמן ארוך יותר.

← יודגש כי במתן סיוע כספי ישיר למשפחות, יש להימנע מהעברה ברמת משק הבית או לחשבון של הגבר בלבד ומומלץ לפצל לסיוע פרטני כדי למתן את התלות הכלכלית של נשים בגברים.

³ שם.
⁴ ר' למשל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 'לקט נתונים לרגל יום האישה הבין-לאומי 2020', 5.3.2020.
⁵ יובל בנגו, 'כרבע מהישראלים מובטלים; המוסד לביטוח לאומי מעריך: מספרם יגיע ל-1.1 מיליון', מעריב, 31.3.2020.
⁶ דו"ח קבוצת העבודה, בפסקה 45 לדוח וההפניות שם. כן ר' Mayra Gómez, 'Women in Economic and Social Life: Background', Paper for the Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice', בעמ' 51 ו-86 וההפניות שם.
⁷ למשל איטליה. ר' Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 'Concluding observations on the seventh periodic report of Italy', CEDAW/C/ITA/CO/7, adopted by the Committee at its sixty-seventh session (3-21 July 2017).
⁸ OECD (2019), OECD Labour Force Statistics 2019, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e2g9fb3e-en>.
⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 'משפחות בישראל – נתונים לרגל יום המשפחה', 23.2.2020.

← במסגרת הצעדים שנועדו לסייע לעסקים יש לתת עדיפות לאלו שמקדמים פתרונות לעבודה גמישה מהבית לשני ההורים,¹⁰ ושומרים על משרות ושכרן של נשים, במיוחד אימהות.

6.4. הגבלות הנוגעות לאיסור כפל גמלאות הפוגעות בנשים: נשים מעל גיל 62, שמשתכרות מתחת לתקרת הכנסה, מקבלות גם קצבת זקנה מהמוסד לביטוח לאומי. בניגוד לנשים מעל גיל 67, הן אמנם זכאיות לדמי אבטלה עם הוצאתן לחל"ת, אך קצבת הזקנה שלהן תקוזז בשל איסור כפל גמלאות והכנסתן הכוללת תיחתך באופן שיקשה עליהן לשרוד. הענקת מענק לא/נשים מעל גיל 67 בלבד, שאיבדו את מקום העבודה שלהם במשבר לפי תכנית הסיוע, מתעלמת מן החוק באשר לזכאותן של נשים לקצבת זקנה כבר בגיל 62 ומהווה תקדים מסוכן. נשים נוספות צפויות להיפגע הן אימהות חד-הוריות שזכאיות לדמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי, שדמי אבטלה שתקבלנה בחל"ת יקוזזו את דמי המזונות.¹¹

← יש לקבוע שלא ייעשה קיזוז קצבאות כך ששתי הקבוצות האמורות יקבלו את מלוא הקצבאות להן הן זכאיות.

6.5. עסקים של נשים: באשר לעצמאיות המהוות שליש ממספר העצמאים בארץ, שכון מלכתחילה נמוך משמעותית מזה של הגברים העצמאים כשהפער המגדרי אף גדול יותר מאשר בקרב השכירים/ות (כ-44% לעומת שלישי), הן מנהלות עסקים קטנים (ללא עובדים נוספים ואם כן מעט מאד) ופועלות בתחומי השירותים, בעיקר האישיים והטיפוליים (למשל קוסמטיקה ושיננות) – תחומים "נשיים קלאסיים" – המאופיינים בהשקעה נמוכה ופריון נמוך,¹² שנפגעים באופן קשה כתוצאה מן הבידוד וההסגר. הן נכנסות למשבר הזה חלשות יותר, וספק אם ואיך יצליחו להשתקם בהינתן סוג השירותים שהן מציעות.

← הלוואות ומענקים לעסקים צריכים לכלול התייחסות מיוחדת לעסקים קטנים של נשים והתחשבות במאפיינים המיוחדים שלהם (בהקשר זה ראוי להדגיש, כי יש לנהוג בדומה לפעילות שבשגרה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה שמשקיעה ביזמויות נשים בשיעור גבוה מסך חלקן היחסי במשק מתוך הכרה בחשיבות של יזמות נשית לכלכלה).¹³

7. צעדים הנוגעים לרווחה ולמגזר השלישי:

7.1. תקציבים לשירותי רווחה בנושא מניעת אלימות נגד נשים: בשבועות האחרונים פורסמו מספר כתבות בכלי התקשורת, בהן דווחה עליה משמעותית בפניה של נשים לקווים הפתוחים, למרכזי הסיוע ולמשטרה על רקע אלימות במשפחה.¹⁴ בתנאים של בידוד, משבר כלכלי, לחץ ומתח רב ניתן היה לצפות שכך יהיה, ובכל זאת תכנית הסיוע לא עוסקת בסוגיה זו בכלל.

← יש להבטיח את הפעילות של כלל הגורמים המטפלים באלימות נגד נשים באמצעות הגדרתם כחיוניים (כך למשל בקוויבק ובאונטריו שבקנדה הגדירו את כל המקלטים לנשים כשירותים חיוניים) ולתגבר אותם באמצעות הגדלת תקציבים והגדרת תקציבים ייעודיים להמשך פעילותם במסגרת תכנית הסיוע, לרבות במתן פתרונות דיור לנשים שנפגעו או שאינן בטוחות בביתן (למשל בצרפת העבירו נשים בסיכון למלונות).¹⁵

7.2. שמירה על ארגוני הנשים: ארגוני המגזר השלישי התגייסו באופן יוצא דופן בתקופת משבר זו להעניק מגוון נרחב של שירותים, כשלארגוני הנשים יש תפקיד מרכזי בהצפת צרכים, בהפעלת קווי

¹⁰ ר' בהקשר זה המלצות למעסיקים שפרסמו האו"ם וארגון העבודה העולמי: UNICEF, UN Women & ILO, 'Family-Friendly Policies and Other Good Workplace Practices In The Context Of Covid-19: Key Steps Employers Can Take', 27.3.2020.
¹¹ ר' למשל לי ירון, 'המדינה תפחית אלפי שקלים ממזונות של אימהות חד הוריות כי ביקשר דמי אבטלה', הארץ, 29.3.2020.
¹² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 'לקט נתונים לרגל יום האישה הבינלאומי 2020', 5.3.2020; משרד הכלכלה והתעשייה, 'יזמות נשים בישראל', 2018.
¹³ משרד הכלכלה והתעשייה, 'יזמות נשים בישראל', 2018.
¹⁴ ר' למשל לי ירון, 'יזמוק באלימות במשפחה עקב ההסגר, המקומות במקלטים לנשים מוכות אוזלים', הארץ, 22.3.2020.
¹⁵ Tim Hume, 'Women and COVID-19: Five things governments can do now', 26.3.2020; Executive Director Anita Bhatia, 'France Is Putting Domestic Abuse Victims in Hotels During Coronavirus Lockdown', Vice, 31.3.2020.

סיוע, יידוע על זכויות ועוד, במטרה להגן על נשים המהוות מחצית מאוכלוסיית המדינה – כמו גם על משפחותיהן, קהילותיהן והחברה כולה.
← יש להבטיח כי במסגרת הסיוע לארגוני המגזר השלישי הנתמכים על ידי המדינה יינתן דגש לארגונים המספקים שירותים חיוניים לנשים.

8. צעדים הנוגעים לתגבור מערכת הבריאות:

8.1. **נשים במקצועות בריאות ורווחה:** מעבר לנשים רבות שעובדות כרופאות, נשים מהוות רוב מוחלט במקצועות הנמצאים בקו הראשון של ההתמודדות בשטח עם המשבר – אחיות מוסמכות, עובדות סוציאליות ויועצות בתחומי חברה ורווחה.¹⁶
← יש להבטיח הגנה והקשבה לנשים בקרב צוותי הרפואה והטיפול (למשל בכל הנוגע לבריאות האישה, דאגה לילדיהן וסיוע פסיכולוגי ייחודי) וכן לוודא שילובן בקבלת החלטות בתוך כלל מערכות הבריאות והטיפול.

8.2. **הגנה על בריאותן של נשים, לרבות בריאות מינית:** מעדויות ופניות שמגיעות אלינו מן השטח, ניכר כי מסגרות ייעודיות לנשים, לרבות לבריאות האישה ולבריאות מינית ובכלל זה בבתי חולים, נסגרות או מוסבות לצורך הטיפול בקורונה על חשבונן של מטופלות.¹⁷
← יש לוודא שהגברת המענה הבריאותי כוללת הקצאת כספים וכוח אדם ייעודיים לשמירה על פעילות מרכזי בריאות האישה ובריאות מינית או מתקנים ייחודיים אחרים הנוגעים לבריאות הפיזית והנפשית של נשים.

9. תכנית הסיוע הכלכלי להתמודדות המיידית עם המשבר חייבת לשלב הטמעה של חשיבה מגדרית. הנקודות המפורטות לעיל מהוות קריאת כיוון הכרחית להגנה על נשים ועל הישגי השוויון המגדרי שישראל כבר השיגה. המשבר אמנם מאיים להחריב את המציאות כפי שהכרנו, ואולם הוא נושא גם הזדמנות להביא לתיקון פערים מגדריים בחברה שיחזקו אותה מפני המשבר הבא.
10. אנו מציעות כל עזרה שנדרשת בעת הזו ואנו מאמינות שכל נציגות ארגוני החברה האזרחית העוסקות בנושא של שוויון מגדרי ירתמו למשימה.

בכבוד רב,

שי אוקסנברג, עו"ד
מנהלת קידום מדיניות וחקיקה

מיכל גרא מרגליות, עו"ד
מנכ"לית שדולת הנשים בישראל

העתקים:

גב' אוה מדזיבוז', מנכ"לית הרשות לקידום מעמד האישה
מר שי באב"ד, מנכ"ל משרד האוצר
גב' שירה גרינברג, הכלכלנית הראשית

¹⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 'לקט נתונים לרגל יום האישה הבינלאומי 2020', 5.3.2020.
¹⁷ ר' למשל ענבר טויזר, 'בגלל הקורונה: מחלקה לנערות בסיכון נסגרת', N12, 31.3.2020.